

**ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 201-2 КК УКРАЇНИ**

Радзівіло Артем Олександрович

*аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Інституту економіки та права Класичного приватного університету
(м. Запоріжжя)*

Досить не новим є явище використання благодійних фондів або схожих неприбуткових організацій у так би мовити «сірих» схемах розкрадання та привласнення майна. Часто відтінку благодійності надають і шахрайським схемам. Наразі постає питання про проблеми кваліфікації та кримінально-правової характеристики кримінального правопорушення, яке полягає у незаконному використанні гуманітарної допомоги. Особливо актуальним це питання постало саме зараз під час повномасштабного вторгнення росії в Україну. Воєнний стан в Україні та запит суспільства на справедливість через недоброчесні дії деяких осіб, які прикидаються «благодійниками», призвели до того, що законодавець мусив врегулювати питання належного використання гуманітарної допомоги та покарання осіб, що зловживають на біді інших людей.

Кримінальна відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги передбачена ст. 201-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Відповідальність за вказані діяння встановлено Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги» № 2155-IX від 24.03.2022 р. Відповідно до диспозиції ст. 201-2 КК України кримінально караним діянням є продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, вчинені у значному розмірі [1].

Погоджуючись із думкою науковців, хочеться зауважити, що відбулась не криміналізація незаконних дій із гуманітарною допомогою, а виділення певної протиправної поведінки в окремий склад кримінального правопорушення. Такої думки додержується, зокрема, О.К. Марін, стверджуючи, що фактично відбулась

не криміналізація, на яку спрямовувався законопроект, а диференціація кримінальної відповідальності [2].

Дійсно, до появи в кодексі ст. 201-2 протиправні дії осіб щодо гуманітарної допомоги можна було кваліфікувати за ст. 191, як привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном, що знаходилось у віданні особи або було їй ввірене, або ж шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. Тож необхідно з'ясувати, за які саме дії може настати кримінальна відповідальність за ст. 201-2 КК України. Для цього необхідно визначити об'єктивну сторону цього правопорушення.

Об'єктивна сторона досліджуваного діяння (згідно з диспозицією ст. 201-2 КК України) може виражатися у трьох таких формах:

- 1) продаж гуманітарної допомоги;
- 2) використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги;
- 3) укладення інших правочинів щодо розпоряджання гуманітарної допомоги.

Відповідно до Цивільного кодексу України, під продажем слід розуміти оплатну передачу товару у власність другій стороні (покупцеві). Під терміном «укладення інших правочинів» розуміється дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ч. 1 ст. 202 Цивільного кодексу України). Згідно ж з ч. 1 ст. 317 Цивільного кодексу України право розпоряджання є одним з елементів права власності і включає також право передавання майна у тимчасове користування чи володіння третім особам [3].

Отже, на практиці кримінально караним є вчинення будь-яких правочинів із гуманітарною допомогою, благодійними жертвами та іншою безоплатною допомогою з метою одержання матеріального прибутку. Це може бути як продаж цих предметів, так і їх платна передача у тимчасове користування третім особам.

Досліджуване кримінальне правопорушення є формальним за своїм складом і тому не вимагає настання будь-яких наслідків, але для всіх трьох форм правопорушення характерним є спеціальна мета – отримання прибутку та спеціальний предмет – товари гуманітарної допомоги, благодійні жертви, безоплатна допомога.

При цьому, кримінальна відповідальність за вчинене настає лише у разі, якщо загальна вартість такої гуманітарної допомоги, благодійних жертв або безоплатної допомоги у триста п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (значний розмір). І тут принципово потрібно розрізняти прибуток від, скажімо, продажу гуманітарних товарів та вартість таких товарів. Саме вартість товарів, а не розмір отриманого прибутку, має перевищувати триста

п'ятдесят неоподатковуваних мінімумів доходів громадян для віднесення діяння до кримінально караного за ст. 201-2 КК України.

Згідно з приміткою до цієї статті під гуманітарною допомогою слід розуміти поняття, визначені Законом України «Про гуманітарну допомогу» № 1192-XIV від 22.10.1999 р. [4] та Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» № 5073-VI від 05.07.2012 [5]. Так, у ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» під терміном «безоплатна допомога» (пересилка, виконання робіт, надання послуг) розуміється надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам [4]. Водночас з цим, під терміном «гуманітарна допомога» розуміється «цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту» [5]. Тобто гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог ст. 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Поняття «благодійної пожертви» знаходить своє визначення у ст. 6 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», відповідно до якої благодійною пожертвою визнається «безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до цього Закону» [5].

З початку повномасштабної військової агресії росії проти України законодавець значно спростив процедуру ввезення гуманітарного вантажу в Україну та визнання певних товарів саме гуманітарною допомогою. Безпосереднім прикладом спрощеної процедури набуття товаром статусу благодійності є Постанова КМУ № 174 від 01.03.2022 «Про деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» [6]. Вказаною постановою регламентовано, що товари визнаються гуманітарною допомогою за декларативним принципом без

прийняття відповідного рішення спеціально уповноважених державних органів з питань гуманітарної допомоги. Тобто, при переміщенні через державний кордон товар набуває статусу благодійної допомоги, зокрема, на підставі відповідної декларації, що подається особою, яка його переміщує, до митного органу в електронному чи паперовому вигляді. І саме з моменту подачі декларації до митниці товар вважається гуманітарною допомогою та підпадає під процедури та формальності, регламентовані Постановою КМУ № 174.

Водночас, спростивши процедуру, законодавець передбачив (конкретизував) і кримінальну відповідальність за зловживання в цій сфері. На практиці виникають непоодинокі випадки, коли не гуманітарний вантаж декларується як гуманітарна допомога з єдиною метою – швидко та без митних зборів доїхати до місця призначення. В деяких випадках і щодо певних категорій товарів, таке спрощення може дозволити суттєво знизити вартість товарів. А так, і надає можливості більше заробити на таких оборудках. Отже, можливість декларувати майже будь-який товар як гуманітарний значно прискорила та спростила роботу волонтерів та благодійних фондів, проте поставила їх діяльність під ризик притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 201-2 КК України. І цей ризик фактично є додатковим тягарем і так на зовсім нелегку працю волонтерів та благодійних фондів. Але, в разі прозорого ведення своєї благодійної діяльності та суворого додержання норм законодавства про благодійництво ці ризики є мінімальними.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n98>
2. Марін О. К. Проблеми кримінально-правової оцінки незаконного використання гуманітарної допомоги за КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 334–338.
3. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3244>
4. Про гуманітарну допомогу. Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
5. Про благодійну діяльність та благодійні організації. Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
6. Про деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану. Постанова КМУ № 174 від 01.03.2022. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/uriad-zatverddiv-chergovi-sproshchennia-shchodo-propusku-tovariv-gumanitamoyi-dopomogi-1049>